

LIVIU REBREANU ADAM ȘI EVA

Prefață
Maria Chiorean

Începutul

Odaia era albă ca un culcuș de fecioară. Apusul își filtra agonia prin două ferestre înalte, schițând pe parchet două romburi de lumină portocalie, care cuprindeau picioarele patului într-o îmbrățișare tremurătoare.

Un miros straniu de albeață respirau pereții proaspăt văruiți și se cernea în unde subțiri pe măsuta cu trei scaune dintre ferestre, pe soba de teracotă din colț, pe noptiera de la căpătâiul patului și chiar pe jilțul de paie în care veghea sora de caritate Dafina, îmbrăcată în șorț alb, cu bonetă albă pe creștet și cu o cruciuliță roșie între sâni plini de sănătate. Din unghere răsăreau umbre sfoase, cenușii, înaintau domol și apoi, brusc, se stingeau, speriate parcă de tăcerea deasă ce căptușea odaia și înghițea tic-tacul grav al pendulei atârnată deasupra calendarului, pe fâșia de zid dintre cele două geamuri.

Dafina ședea neclintită, cu mâinile în poală pe ziarul împăturit frumos, privind la bolnavul care zăcea cu brațele întinse peste învelitoarea albă, capul înfășurat într-un pansament alb din care i se vedea numai fața de ceară, vrâstată cu trei linii negre

paralele — sprâncenele, genele și mustățile. Pleoapele-i închise păreau niște pete violete, iar buzele cărnoase erau atât de palide, că abia li se deosebeau marginile.

În ochii surorii de caritate mocnea înduioșare și nedumerire. Îl compătimea pe bietul bolnav cu toată pasiunea, mai ales de când descoperise că e victima unei drame amoroase. Era foarte blândă și tot atât de sentimentală. Cârliionții aurii răzvrățiți îi alintau obrajii rumeni și ochii ei leneși, albaștri, pâlpâiau în lacrimi. Colega pe care a schimbat-o azi-dimineață i-a șoptit în grabă că pacientul e un profesor mare, că a fost împușcat de un muscal gelos, că l-au adus aseară târziu aici, la Sanatoriul Sf. Maria, și că doctorul Filostrat e tare înfuriat, ceea ce înseamnă că șansele de scăpare sunt puține...

Pentru Dafina, fire lacomă de iubiri romantice, cuvintele tovarășei fură ca un bob de sare pe o rană vie; inima îi sfârâia de curiozitate. Dorea amănunte, multe, minunate, și nu venea nimeni să i le dea. Bolnavul nu se clintise toată ziua; nici când i s-a schimbat pansamentul n-a deschis ochii. Pe foaia de temperatură, cu litere caligrafice, scria doar numele: Toma Novac.

A avut mari speranțe în *Universul* pe care i l-a strecurat, spre amiază, tovarășa. „Drama din Strada Albă“ însă era lichidată în câteva rânduri seci. Dafina le-a citit și răscitit, căutând înțelesuri tainice în frazele convenționale. Negăsind ce râvnea, sufletul i se scâldea într-o tristețe sură în care pluteau, ca firițele destrămate dintr-o țesătură veche, cuvintele tipărite: „Jeri, pe la ora șapte seara, în Strada Albă nr. 7, emigrantul rus Ștefan Aleksandrovici Poplinski, stabilit de curând în Capitală, venind de la Berlin, unde se refugiase

în urma revoluției, a tras patru focuri de revolver asupra dlui Toma Novac, bine cunoscutul profesor de la Universitatea din București. Cauza crimei pare a fi eterna gelozie. Din primele cercetări ar rezulta că simpaticul profesor a fost surprins în flagrant delict de adulter cu tânăra și frumoasa soție a străinului gelos. Toate cele patru gloanțe au lovit în plin, încât profesorul Novac, transportat grabnic la sanatoriul doctorului Filostrat, se află în agonie. Numai o minune i-ar mai putea salva viața. Criminalul a fost arestat. Doamna a scăpat neatinsă, alegându-se doar cu spaima. Crima a produs o senzație imensă, deoarece asasinul este descendentul unei familii mari; se zice chiar că ar fi baron. În Capitală avea puține cunoștințe. Era hotărât să rămână definitiv în țară, frumoasa lui soție fiind originară din Basarabia, unde se spune că ar avea moșii străvechi...”

Dar cum e eroina? Și cum s-au cunoscut, cum s-au iubit, cum au fost surprinși? Apoi criminalul?... Întrebările o frământau pe Dafina în jilțul de paie ca într-un scaun de tortură. Înceerca să-și mai astâmpere setea cântărindu-l pe eroul dramei. Îi plăcea. Își zicea că merită să fie iubit și de o contesă. Îl iubea.

Pe urmă îi veni să citească iar, mai atent, știrea din ziar. Poate că totuși va descoperi vreun semn între rânduri asupra pacientului iubit. Desfășură domol gazeta și se adânci în „Crima din Strada Albă“.

Atunci, Toma Novac ridică pleoapele ca și când s-ar fi trezit dintr-un somn fără vise. O durere uniformă îi înfășura tot corpul. Lumina moale îi ustura ochii mari, negri, cu o lucire stranie, cu bulbii roșii ca înecați în sânge. Văzu întâi pendula dintre ferestre: limba se

legăna rar, greoi, fără zgomot, iar cadranul părea spălăcit de nu putea distinge nici cifrele, nici minutarele. Dedesubt însă, pe calendarul de perete, citi ușor un șapte negru arab și altul roșu roman.

„Ciudat calendar!“ îi trecu prin minte. „Și luna e scrisă cu cifre... N-am mai pomenit...“

Și numaidecât își zise, parc-ar fi vrut să-și controleze luciditatea: „Ziua a șaptea din luna a șaptea... Coincidență!... Care-i luna a șaptea?“

În aceeași vreme însă, privirile ochilor imobili lunecau, mirate și întrebătoare, de ici colo: „Unde sunt?... Ce s-a întâmplat?“

Pe frunte simțea o bandă de fier ce-i apăsa țeasta. Se gândi să întindă brațul, să-și pipăie capul. Încercarea de mișcare i-o reteză din începuturi o năvală de durere care-i stârni un geamăt scurt, năbușit. Geamătul apoi scormoni alte dureri, ca niște cuțite înfipite deodată creștându-i trupul în mii de locuri, încât nu mai îndrăzni nici să închidă ochii.

Dafina auzi suspinul ca prin vis, se înspăimântă, scăpă ziarul din mâini, sări în picioare și murmură buimăcită, apropiindu-se de pat:

— Doriți ceva, domnule?... O, bine că v-ați...

Toma Novac abia acum o zări. Îl supără atât de rău, că strânse repede pleoapele, uitându-și suferințele.

„Sanatoriu!“ se gândi pe urmă mai nedumerit, aproape mânios. „Ce caut eu aici?... Ce s-a întâmplat?“

În loc de răspunsuri, urechile lui urmăreau respirația înfricoșată a surorii de caritate care rămăsese uluită lângă pat. Peste un răstimp îi auzi pașii, numai trei, foșnetul rochiei de stambă nouă, pârâitul scaunului de nuiele și pe urmă fâșăit de hârtie. Dafina își întocmea ziarul, clătînând din cap,

cu ochii la eroul ei, al cărui piept se zbuciuma ca sfârtecat de o gheară nevăzută.

În tăcerea ce-și urzea din nou păienjenişul în odaie, gândurile bolnavului porniră furtunos după explicații. Amintirea însăși parcă i-ar fi fost rănită, nu izbutea să se înfiripe. Crâmpieie vagi îi răsăreau și se stingeau în creieri, fără să se poată închege într-o rânduire cu rost. Tocmai târziu se ivi, șovăitor, chipul unei femei care-și smulse numele din caleidoscopul cioburilor de imagini:

„Ileana...“ Apoi numele porni singur, în zigzaguri vertiginoase, să adune într-un mănunchi amintirile răzlețe și amorțite. Chipul femeii se limpezea acum: un căpșor blond cu niște ochi în care bulbucea fericirea... Îi răsări în suflet o bucurie atât de fierbinte, că într-însa parcă i se topiră îndată toate durerile. O clipă. Apoi în spatele femeii se ridică o umbră care o îmbrățișă, din ce în ce mai brutal, până când vedenia bălaie se transformă într-o figură sălbatică și hidoasă cu privirea clocotitoare de ură. Pe urmă, patru răbufnituri, ca lovituri de ciocan, îi răsunară în urechi, izgonind chiar fărâmaturile de gânduri din creierii aprinși.

Bubuiturile, mereu câte patru, se repetau tot mai repede, amalgamându-se în sfârșit într-un vâjâit prelung ce-i alerga prin oase, prin carne, prin nervi, ațâțând pretutindeni focare de dureri. Apoi și vâjâitul se curmă brusc, parcă i s-ar fi extirpat rădăcinile auzului, lăsând în urmă doar un întuneric amar în care rătăceau iarăși frânturi de gânduri fără stăpân, ca stropii de ploaie în noaptea vântoasă de toamnă.

„Acum trebuie să mor!“ îi luci în sfârșit deodată, ascuțit ca o săgeată.

Res. Gândul îl întărâta întocmai ca cleștele de fier ce-i zdrobea fruntea. Ar fi vrut să-l strivească, dar își simțea adormite toate puterile.

„Acum trebuie să mor!“ îi juca prin creieri, stăruitor, un ritm sprinten ca o sfidare.

Necutezând să-l alunge, căută să se împace cu el: „Cine se naște trebuie să moară“.

Un zâmbet ironic îi înflori alături. Asta era o lozincă de-a lui împrumutată din înțelepciunea populară. O repetase peste douăzeci de ani, tam-nisam, pretutindeni, ostentativ, deși își dădea seama cât e de ieftină. Și totuși, acum parcă vorbele acestea, în ciuda ironiei, au dobândit un înțeles nebănuț de adânc!

„Moartea e o ipoteză până în momentul când omul se pomenește în brațele ei, fără nicio speranță de întoarcere.“ Fraza apărură nechemată, ca un răspuns la lozincă lui răsuflată. Își aducea aminte foarte clar cum a surâs, cu o superioritate îngâmfată, când a auzit-o întâia oară, dar nu se putea dumiri unde a auzit-o și cine a rostit-o? Silindu-se să-l descopere în trecut pe cel ce a spus fraza, se îmbulzi iar, poruncitor, gândul: „Acum trebuie să mor.“ Atât de poruncitor astăzi, că-i stârni veșnica întrebare: „De ce?“ Înaintea lanțului de argumente, fără început și fără sfârșit, prin care se silise o viață întreagă, zadarnic, să ajungă la o încheiere deplin satisfăcătoare, i se întruchipă în suflet iarăși femeia de adineaori, mai ispititoare, ca o călăuză pentru o cale lungă și necunoscută. Inima i se umplu deodată de o fericire dureros de mare. Numai o clipire ținu, dar clipirea parcă răscumpăra din belșug suferințele tuturor vieților.

„Fericirea adevărată e totdeauna o clipă, se gândi bolnavul, cu amintirea ei proaspătă în suflet. Mai

multă n-ar putea îndura firea omului care, deseori, într-o viață de mulți ani, nu are norocul să întâlnească nici clipa aceasta, nici măcar să se apropie de ea.“ Toma Novac își simțea mintea limpede și liniștită, ca după o odihnă binefăcătoare. Amintirile îl pândeau din toate ascunzișurile, se înșiruiau, zâmbeau, sfioase și albe ca florile castității. Îi mângâiau inima, vorbindu-i numai despre Ileana.

Era o dimineață de mai când a întâlnit-o, întâmplător, pe o stradă plină de lume. A recunoscut-o înainte de a se apropia de dânsa, deși n-o mai văzuse niciodată. De câteva zile, inima lui o aștepta și o căuta. Și a găsit-o printre miile de oameni indiferenți. I-a zărit mai întâi ochii verzi cu luminile calde și moi. S-a cutremurat până în temelii ființei lui, ca și când i s-ar fi lămurit fulgerător toate misterele vieții. Apoi li s-au încrucișat privirile și din uimirea ei a înțeles că și ea l-a recunoscut, deși nu l-a mai văzut niciodată. Mergea la brațul unui bărbat străin, dar Toma simțea cum inima ei rămânea în urmă lângă inima lui.

Șapte zile lungi a pierdut-o. Îndoieli și nădejdi i-au răscolit măruntaiele sufletului. Pe urmă s-au întâlnit iar, pe neașteptate. A urmărit-o pretutindeni, ceasuri întregi, până acasă, seara târziu. Și a doua zi a bătut la poarta ei, a intrat și s-au îmbrățișat înainte de a-și cunoaște numele. Își dădeau seama amândoi că sufletele lor se căutau de mult, poate de mii și mii de ani.

Străinul, la brațul căruia o zărise pe stradă, i-a găsit îmbrățișați. În fața revolverului, Toma Novac a avut o singură grijă: Ileana. A primit gloanțele fără nicio durere. Numai țipătul ei l-a durut, un țipăt disperat în care se sfâșia o inimă.

„Acum trebuie să mor!” îi țâșni iar în creieri un fir de argint înroșit ce arse amintirile dimprejur, lăsând în urmă un gol cenușiu.

Golul se mărea mereu ca o bășică în care suflă fără să-ți pese că s-ar putea sparge.

„Asta înseamnă că se apropie sfârșitul”, se gândi bolnavul și, pe portița gândului, simțea cum se furișă în golul amenințător o dâră de groază care totuși părea plăcută.

În aceeași clipă însă, Toma Novac mai simțea că sora de caritate a venit iar lângă pat; îi auzea chiar bătăile inimii.

„Se uită la foaia de temperatură, își zise dânsul. Acum se uită la mine... Acum ridică mâna... parc-ar vrea să-mi pipăie pulsul...”

Groaza dinlăuntru cu gândurile de-afară se împreunară deodată într-un simțământ de ușurare. Alte amintiri i se deșteptară, întâi încâlcite, apoi mai înche-gate și în sfârșit rotunjite ca verigile unui lanț.

— A, Tudor Aleman! suspină Toma cuprins de o mulțumire mare. Da, da, Aleman... În sfârșit.

Acum își dădu seama că Aleman a rostit fraza care-l zbuciumase adineaori și că amintirea lui a fost aici, la picioarele patului, lângă sora de caritate, așteptând doar prilejul să-și vestească prezența și să-i ofere toate lămuririle.

Un om mărunțel, slăbuț, cu un barbișon alb, cu părul alb și obrajii rumeni, cu niște ochi negri veșnic zâmbitori și atât de vii că privirea lor te pătrundea până în fundul sufletului.

Toma Novac l-a cunoscut în casa avocatului Brebenaru, la un botez. A sosit târziu, în timpul slujbei religioase. Preotul citea și cânta, un dascăl fonf îi

răspundea, iar lumea împrejur sporovăia pe înfundate. Singur Aleman asculta cu evlavie cuvintele evangheliei. La sfârșit, după prezentări, Novac murmură indiferent:

— Frumoasă slujbă...

— Glasul lui Dumnezeu e totdeauna frumos, zise bătrânul cu o sclipire stranie în ochi.

Toma îl privi puțin mirat și trecu. Schimbă câteva vorbe cu Brebenaru, apoi cu o doamnă grasă și cochetă, apoi se întoarse iar la Aleman, parcă l-ar fi atras o vrajă. Omulețul îi explica unei domnișoare nerăbdătoare că moartea, ca și nașterea, n-are decât o însemnătate relativă în cursul adevăratei existențe a sufletului.

Toma Novac, cu ironia-i obișnuită, își aruncă lozinca în cumpănă. Bătrânul însă răspunse grav cu o frază care se înfipse ca o sulită în mintea profesorului:

— Moartea e o ipoteză până...

Nu se mai despărțiră toată seara. Vorbiră numai despre viață și moarte și despre Dumnezeu. Aleman spunea lucruri ciudate, dar cu atâta candoare în privire, că Toma îl asculta cu plăcere și numai în gând își zicea că are de-a face cu un naiv.

— Naivitatea e virtute divină! spuse brusc Aleman, parcă ar fi citit gândul interlocutorului său. Naivitatea, nu filosofia!

— Din păcate însă sunt tocmai profesor de filosofie, murmură Toma zâmbind.

— Știu. Am fost și eu, urmă bătrânul, puțin aprins. Ce-i drept, nu la universitate, ci la un biet liceu. Și am crezut în filosofie cum trebuie să fi crezut apostolii în Hristos. Dar când mi-a murit nevasta, cea dintâi, am întors spatele tuturor filosofilor. Atunci am priceput

Fcă filosofia e o jucărie de cuvinte. Un cuvânt explică alt cuvânt care lămurește iar un cuvânt, așa mereu, până când, în pragul morții, sufletul se pomenește gol și părăsit în fața lui Dumnezeu.

— Din păcate însă, eu sunt necredincios, așa că Dumnezeu... îl întrerupse Toma Novac, tot zâmbind, deși mai nerăbdător.

— Eram sigur! triumfă Aleman cu o mândrie supărătoare. De altfel, și eu am fost necredincios. Când te-ai dezgustat de filosofie, nu mai vrei să crezi în nimic. Așa și eu, până când mi-a murit a doua nevastă.

— Moartea convertește de obicei pe necredincioșii care nu așteaptă decât să creadă! făcu Novac cu un gest elegant, dar și cam batjocoritor.

— Da, da! Fără nicio ironie, domnule profesor! se încăpățână bătrânul. Așa este! Căci moartea e taina tainelor și totodată cheia necunoscutului.

Oftă, își netezi barbionul. Avea acum ochii înlacrimiți și atât de blânzi, parcă s-ar fi scufundat într-un mister. Se uită la Toma cu umilință și cu căldură, încât profesorul se simți vinovat și se gândi să-l împace cu o vorbă bună. Înainte de-a apuca să deschidă el gura, Aleman tresări ușor, ca și când și-ar fi venit în fire, și rosti, cu un alt glas și cu obișnuita-i privire surâzătoare:

— Iată, am alunecat! Aici e sărbătoarea vieții și noi vorbim despre moarte. Dacă îți face plăcere să continuăm, vino pe la mine, domnule profesor! Ca să te ispitesc, te anunț că am și o bibliotecă interesantă. Când vrei să te aștepți?

Toma Novac îi dădu o zi și o oră, mai mult în glumă. Era hotărât să nu meargă. N-avea vreme de pierdut cu discuții zadarnice despre lucruri zadarnice. Totuși, la

data stabilită, bătu la ușa bătrânului, care-l întâmpină cu o bucurie zgomotoasă:

— Știam că ai să vii! Trebuia să vii! Ai vrut să mă ocolești, dar...

După vreun ceas de vorbărie, Toma Novac îl întrebă:

— Adică d-ta crezi că ai dezlegat taina cea mare?

Tudor Aleman răspunse repede, cu o convingere aproape ostentativă:

— Încă de-acum șapte ani! Și de-atunci moartea nu mă mai înspăimântă, căci viața adevărată e una și neîntreruptă, dincolo de viața și moartea pămân-tească. Viața e Dumnezeu!

— Un cuvânt explică alt cuvânt și așa mai departe, glumi Novac. Ceea ce arată că filosofia n-a vrut să te părăsească, deși d-ta ai părăsit-o!

Atunci, bătrânul întrebă scurt, aspru:

— D-ta ai văzut cum mor oamenii?

— Cum mor?... Da... cred că da... îngână Toma, nesigur din pricina uimirii.

— Ei bine, eu am văzut murind sute, sute de oameni! zise Aleman cu o înflăcărare subită, în care falfâia credința pătimașă. Și în ochii multora am zărit străfulgerările ce luminează și lămuresc misterul. În clipa morții, abia omul e dezlegat să explice ceea ce n-a putut înțelege pe pământ: începutul și sfârșitul între care se înșiră cele șapte vieți ale sufletului. Cele mai cumplite chinuri ale morții trupești nu sunt în stare să înăbușe licărirea în care trăiește, în afară de timp și spațiu, scânteia divină. Am șovăit mult, și eu, până să înțeleg. Științele pozitive m-au obișnuit să-mi impun multiple verificări înainte de a crede.